

**Analýza Rámcového vzdělávacího programu pro
gymnaziální vzdělávání z pohledu globálního rozvojového
vzdělávání**

Mgr. Regína Dlouhá

Člověk v tísni – společnost při ČT, o.p.s.

2004

1. Smysl GRV a definování GRV

„Smyslem globálního rozvojového vzdělávání (GRV) je připravit studenty na život v současném světě a rozvíjet u nich kompetence, které jim umožňují stát se informovanými a aktivními občany přijímajícími odpovědnost za sebe, za své jednání i za své široké okolí. Globální rozvojové vzdělávání přispívá k uvědomování si současných naléhavých problémů a jejich souvislostí a pomáhá nacházet jejich řešení za přispění širokého spektra aktérů“ (Společný svět, Člověk v tísní, Praha 2004). Koncepce globálního rozvojového vzdělávání vychází z cílů naší vzdělávací soustavy uveřejněných v Bílé knize, především pak z cíle „výchova k partnerství, spolupráci a solidaritě v evropské i globalizující se společnosti“ (Národní program rozvoje vzdělávání, Bílá kniha, MŠMT ČR Praha 2001).

Globální rozvojové vzdělávání je celoživotní vzdělávací proces, který:

- informuje o životech lidí žijících v rozvojových a v rozvinutých zemích a umožňuje lidem pochopit souvislosti mezi jejich vlastními životy a životy lidí na celém světě
- usnadňuje porozumění ekonomickým, sociálním, politickým, environmentálním a kulturním procesům, které ovlivňují životy všech lidí
- rozvíjí dovednosti, které umožňují lidem aktivně se podílet na řešení problémů.
- podporuje hodnoty a postoje, které umožňují lidem aktivně se podílet na řešení problémů na místní, regionální, národní a mezinárodní úrovni
- směřuje k přijetí zodpovědnosti za vytváření světa, kde mají všichni lidé možnost žít důstojný život podle svých představ.

(Společný svět, Člověk v tísní, Praha 2004)

2. Cíle GRV

Obecným cílem rozvojového vzdělávání je podle definice OSN: „umožnit lidem, aby se podíleli na rozvoji své komunity, národa a celého světa. Takováto možnost vyžaduje kritické povědomí o místní, národní a mezinárodní situaci založené na porozumění sociálním, ekonomickým a politickým procesům.“

Dílčí cíle GRV jsou rozpracovány do tří domén učiva - afektivní (postoje), konativní (dovednosti) a kognitivní (znalosti). Jako výchozí domény uvádíme proti zvyklostem doménu afektivní a konativní, neboť se domníváme, že tyto domény je nutno upřednostňovat při promyšlení výuky, doména kognitivní je doménou podpůrnou, ne však samozřejmě okrajovou. Při formulaci cílů v této oblasti jsme pracovali s Bloomovou taxonomií

kognitivních cílů (Pasch, M.: Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině, Portál Praha 1998).

2.1 V afektivní doméně - postoje a hodnoty - účastníci GRV:

- a) přijímají zodpovědnost za sebe a svět, ve kterém žijí
- b) jsou motivováni k tomu aktivně se podílet na řešení místních problémů i přispívat k řešení problémů na regionální, národní i mezinárodní úrovni a to i v situacích, ze kterých jim neplynou přímé výhody
- c) jsou si vědomi výhod spolupráce s ostatními lidmi
- d) respektují odlišné názory a pohledy na svět
- e) jsou solidární s lidmi žijícími v těžkých podmínkách

2.2 V konativní doméně - dovednosti - účastníci GRV:

- f) využívají nástrojů demokracie při podílení se na veřejném životě
- g) dokáží vymezit problém, analyzovat ho, hledat různá řešení, vybrat nejvhodnější řešení a využívat při jeho řešení vlastních zkušeností i zkušeností ostatních
- h) odhadnou své schopnosti a hledají možnosti, jak je využít při řešení problémů
- i) efektivně spolupracují s ostatními lidmi
- j) na základě informací si vytvoří vlastní názor a uvedou pro něj argumenty
- k) umí přijmout názor ostatních a korigovat svůj původní názor
- l) využívají empatie při poznávání situace ostatních
- m) myslí systémově a hledají souvislosti

2.3 V kognitivní doméně - znalosti - účastníci GRV

- n) znají příčiny a důsledky nejdůležitějších globálních problémů, vědí co pomáhá a co brání udržitelnému lidskému rozvoji
- m) srovnávají různé chápání konceptů - rozvoj, lidská práva, globalizace
- o) rozumějí situacím lidí žijících v těžkých životních podmínkách, znají různé příčiny a důsledky těchto situací
- p) jsou si vědomi rozdílů v ekonomické a sociální situaci lidí na světě, znají různé pohledy na příčiny a důsledky tohoto stavu
- r) chápou vzájemnou závislost a propojenost různých oblastí světa a různých dimenzí rozvoje
- s) znají hlavní aktéry rozvojové spolupráce a vědí o svých možnostech se aktivně podílet na rozvoji na lokální i globální úrovni
- t) vědí proč a jakým způsobem je uskutečňována rozvojová spolupráce.

3. Globální rozvojové vzdělávání a Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání

3.1 Obecné cíle výuky a klíčové kompetence

Výše popsané pojetí GRV koresponduje s kvalitně zpracovanými obecnými cíli a klíčovými kompetencemi v I. verzi RVP GV. Především se opíráme o kapitolu občanských kompetencí, ze které citujeme kompetence korespondující s GRV:

- je tolerantní, vstřícný, otevřený, ale i kritický k názorům druhých, chápe jejich potřeby a postoje, respektuje různorodost hodnot člověka
- hájí svá práva i práva jiných, vystupuje proti jejich potlačování
- vnímá, přijímá, vytváří a rozvíjí etické, kulturní a duchovní hodnoty, které nespočívají pouze v materiálním uspokojení lidských potřeb
- zaujímá odpovědné postoje k otázkám sociálním, kulturním, ekologickým a ekonomickým
- rozhoduje se tak, aby svým chováním a jednáním neohrožoval a nepoškozoval sebe a jiné, přírodu, životní prostředí a hodnoty vytvořené člověkem

Po podrobné analýze vzdělávacích oblastí, které mají za úkol rozpracovat obecné cíle a klíčové kompetence gymnaziálního vzdělávání jsme vytyčili 3 vzdělávací oblasti, ve kterých je možné najít styčné body s pojetím GRV.

3.1.1 Vzdělávací oblast „Člověk a společnost“

Přestože se domníváme, že témata GRV patří především do této vzdělávací oblasti, našli jsme pouze dva cíle, které lze považovat za cíle korespondující s cíli GRV:

- rozvíjení geograficky prostorové představitivosti o historických a soudobých jevech, vnímání významu zeměpisných podmínek pro variabilitu a mnohotvárnost společenských jevů a procesů
- rozvíjení a kultivaci vědomí osobní, lokální, národní, evropské i globální identity, utváření realistického pohledu na skutečnost a rozvíjení pozitivního hodnotového systému opřeného o historickou i současnou zkušenost lidstva

Tyto cíle zčásti rozvíjí vzdělávací obsah „Mezinárodní vztahy, globální svět“, očekávanými výstupy z tohoto vzdělávacího obsahu jsou:

- posoudí klady a zápory globalizace a její možné dopady na život lidí
- uvede příklady globálních problémů současnosti, vytvoří si na ně vlastní názor, analyzuje jejich příčiny a domýšlí jejich možné důsledky.

Přestože tedy pouze tento jediný ucelený vzdělávací obsah má rozvíjet občanské kompetence uvedené např. v kapitole 3.1 v souvislostech mezinárodních vztahů a globalizujícího se světa, považujeme zpracování této kapitoly RVP GRV za povrchní.

3.1.2 Vzdělávací oblast „Člověk a příroda“

Vzdělávací oblast Člověk a příroda obsahuje téma „Sociální prostředí“, očekávanými výstupy z tohoto tématu jsou např. :

Žák:

- analyzuje hlavní rasová, etnická, jazyková, náboženská, kulturní a politická specifika s ohledem na způsob života a životní úroveň v regionech světa
- rozliší a porovnává státy světa a jejich zájmové integrace podle kritérií vzájemné podobnosti a odlišnosti
- lokalizuje na politické mapě světa hlavní geopolitické změny.

3.1.3 Průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech má za úkol v oblasti postojů a hodnot žákovi pomoci:

- zaujímat konstruktivní postoje k naléhavým otázkám míru a lidských práv v konkrétních životních situacích, bránit se proti násilí, teroru a škodlivým vlivům, které jsou důsledkem globalizace

V oblasti vědomostí, dovedností a schopností:

- využít lokálních, regionálních a mezinárodních příležitostí k ověření občanských dovedností a využívání demokratických mechanismů a struktur
- chápat historickou kontinuitu v evropském a globálním kontextu ve vztahu k vývoji vlastního národa a státu
- být schopen vnímat a hodnotit lokální a regionální jevy a problémy v širších souvislostech evropských i globálních
- umět vyjádřit svůj názor v diskusích o politických, ekonomických a sociálních problémech v kontextu s evropským a globálním vývojem
- uvědomovat si a projevovat solidaritu s postoji evropských a jiných národů usilujících o harmonický rozvoj, mír a demokracii
- uvažovat a nacházet řešení problémů a konfliktů s ohledem na historickou zkušenost Evropy a jiných částí světa

V oblasti vědomostí

- prohlubující a rozšiřující poznání a pochopení smyslu a cílů globální spolupráce a evropské integrace, funkcí organizací, které podporují spolupráci a řešení konfliktů ve světě a v Evropě
- poskytující orientaci v záměrech a činnosti institucí, organizací a sdružení, podporující humanitární cíle, aktivity, solidaritu a spolupráci ve světě a v Evropě

S těmito cíli překvapivě úzce souvisí pouze jedno jediné téma z devíti navržených – Mezinárodní spolupráce a humanitární pomoc. Jako doporučené učivo jsou zde uvedena tato témata, tzn. témata pracující s globální dimenzí:

Humanitární pomoc a mezinárodní spolupráce

- Významné světové organizace a jejich funkce
- Solidarita s chudými a postiženými zeměmi a oblastmi
- Nadace a fondy podporující lidi v tísní

Vzhledem k názvu a pojetí tohoto průřezového tématu považujeme za nedostatečné, doporučit pouze jediné téma s tak neinspirujícími hesly doporučeného učiva.

Domníváme, že v I. verzi Rámcového vzdělávacího programu pro gymnaziální vzdělávání neodpovídá zpracování obsahu vyjmenovaných vzdělávacích oblastí kompetencím deklarovaným v úvodu materiálu. V další kapitole se pokusíme navrhnout doplnění tohoto materiálu z pozice výuky GRV, která vychází mimo jiné i z formulovaných občanských kompetencí RVP GV.

4. Návrhy pro začlenění GRV do RVP GV

Vzhledem k povaze materiálu RVP GV navrhujeme:

4.1 Člověk a společnost

Pro povinnou výuku oblasti „Člověk a společnost“ doplnit cíle oblasti o cíle afektivní a konativní tak, aby opravdu rozvíjela studenty pro život ve společnosti. Navrhujeme tedy rozšířit navržené cíle o tyto:

- a) přijímají zodpovědnost za sebe a svět, ve kterém žijí
- b) jsou motivováni k tomu aktivně se podílet na řešení místních problémů i přispívat k řešení problémů na regionální, národní i mezinárodní úrovni a to i v situacích, ze kterých jim neplynou přímé výhody
- c) jsou si vědomi výhod spolupráce s ostatními lidmi
- d) respektují odlišné názory a pohledy na svět
- e) jsou solidární s lidmi žijícími v těžkých podmínkách
- f) využívají nástrojů demokracie při podílení se na veřejném životě
- g) dokáží vymezit problém, analyzovat ho, hledat různá řešení, vybrat nejvhodnější řešení a využívat při jeho řešení vlastních zkušeností i zkušeností ostatních
- h) odhadnou své schopnosti a hledají možnosti, jak je využít při řešení problémů
- i) efektivně spolupracují s ostatními lidmi
- j) na základě informací si vytvoří vlastní názor a uvedou pro něj argumenty
- k) umí přijmout názor ostatních a korigovat svůj původní názor
- l) využívají empatie při poznávání situace ostatních
- m) myslí systémově a hledají souvislosti

Očekávané výstupy vzdělávacího obsahu „Mezinárodní vztahy, globální svět“ navrhujeme doplnit takto:

- n) znají příčiny a důsledky nejdůležitějších globálních problémů, vědí co pomáhá a co brání udržitelnému lidskému rozvoji
- m) srovnávají různé chápání konceptů - rozvoj, lidská práva, globalizace
- s) znají hlavní aktéry rozvojové spolupráce a vědí o svých možnostech se aktivně podílet na rozvoji na lokální i globální úrovni
- t) vědí proč a jakým způsobem je uskutečňována rozvojová spolupráce.

4.2 Člověk a příroda

K formulovaným očekávaným výstupům tématu „Sociální prostředí“ přiřadit:

- o) rozumějí situacím lidí žijících v těžkých životních podmínkách, znají různé příčiny a důsledky těchto situací
- p) jsou si vědomi rozdílů v ekonomické a sociální situaci lidí na světě, znají různé pohledy na příčiny a důsledky tohoto stavu
- r) chápou vzájemnou závislost a propojenost různých oblastí světa a různých dimenzí rozvoje

4.3 Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

V průřezovém tématu rozšířit v oblasti postojů a hodnot navržené teze o :

- a) přijímají zodpovědnost za sebe a svět, ve kterém žijí
- b) jsou motivováni k tomu aktivně se podílet na řešení místních problémů i přispívat k řešení problémů na regionální, národní i mezinárodní úrovni a to i v situacích, ze kterých jim neplynou přímé výhody
- c) jsou si vědomi výhod spolupráce s ostatními lidmi
- d) respektují odlišné názory a pohledy na svět
- e) jsou solidární s lidmi žijícími v těžkých podmínkách

V oblasti vědomostí, dovedností a schopností doplnit navržené teze o:

- g) dokáží vymezit problém, analyzovat ho, hledat různá řešení, vybrat nejvhodnější řešení a využívat při jeho řešení vlastních zkušeností i zkušeností ostatních
- h) odhadnou své schopnosti a hledají možnosti, jak je využít při řešení problémů
- i) efektivně spolupracují s ostatními lidmi
- j) na základě informací si vytvoří vlastní názor a uvedou pro něj argumenty
- k) umí přijmout názor ostatních a korigovat svůj původní názor
- l) využívají empatie při poznávání situace ostatních
- m) myslí systémově a hledá souvislosti

V oblasti vědomostí doplnit navržené teze o:

pomáhající při:

- poznání příčin a důsledků nejdůležitějších globálních problémů, poskytující orientaci v tom, co pomáhá a co brání udržitelnému lidskému rozvoji
- srovnávání různých chápání konceptů - rozvoj, lidská práva, globalizace
- porozumění situacím lidí žijících v těžkých životních podmínkách, při poznání různých příčin a důsledků těchto situací
- uvědomění si rozdílů v ekonomické a sociální situaci lidí na světě, při poznání různých pohledů na příčiny a důsledky tohoto stavu
- pochopení vzájemné závislosti a propojenosti různých oblastí světa a různých dimenzí rozvoje
- identifikaci hlavních aktérů rozvojové spolupráce a poznání svých možností se aktivně podílet na rozvoji na lokální i globální úrovni
- poznání proč a jakým způsobem je uskutečňována rozvojová spolupráce.

Navržená hesla učiva doplnit o:

Humanitární pomoc a mezinárodní spolupráce

- Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce – důvody a způsoby realizace
- Lidský rozvoj a jeho různé dimenze, udržitelný rozvoj, rozvojové cíle tisíciletí
- Historické kořeny rozvojové spolupráce– kolonialismus, dekolonizace, studená válka
- Možnosti zapojit se do rozvojové spolupráce

Globální problémy jejich příčiny a důsledky

- Konflikty, terorismus
- Chudoba

- Nerovnost
- Populační vývoj, migrace
- Vzdělání v globálním kontextu
- Zdraví v globálním kontextu
- Životní prostředí
- Mezinárodní dluh
- Nerovnost mezi muži a ženami v globálním kontextu

Globalizace, její aspekty a důsledky

- Ekonomická globalizace, světový obchod, Fairtrade
- Lidská práva a rozvoj
- Globalizace a kulturní změna, homogenizace a diferenciací kultur

Výše uvedený návrh vychází z analýzy uvedené v kapitole 3, všechny návrhy vycházejí z cílů a kompetencí uvedených v úvodu materiálu RVP GV, tzn. nejsou s nimi v rozporu, ale nacházejí souvislost mezi deklarovanými cíli gymnaziálního vzdělávání a vzdělávacími oblastmi. Jsou samozřejmě konkretizována vzhledem k profilaci globálního rozvojového vzdělávání, které je však již v původním materiálu začleněno, z našeho pohledu ale nedostatečně.

Literatura:

Návrh Rámcového vzdělávacího programu pro gymnaziální vzdělávání, VÚP Praha 2004
 Národní program rozvoje vzdělávání, Bílá kniha, MŠMT ČR Praha 2001
 Pasch, M.: Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině, Portál Praha 1998
 Společný svět, Příručka globálního rozvojového vzdělávání pro středoškolské pedagogy,
 Člověk v tísni – společnost při ČT, o.p.s. Praha 2004